

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף עז

(בעמוד הקודם)

כי הא דאמר רבא: מי ששוכר פועלים לחפור חריצים בשדה שלו, ובא הגשם ומילא את השדה במים. אם הוא סייר עם הפועלים לילה קודם בשדה, הם מפסידים. כי היה עליהם להעלות בדעתם שיתכן וירד גשם בלילה והם מגיעים לעבוד על הספק. אבל אם הוא לא סייר איתם בשדה, הבעל הבית מפסיד ועליו לשלם להם כ'פועל בטל'.

ואמר רבא האי מאן דאוגיר: מי ששוכר פועלים 'לדוולא' = לדלות מים מהנהר ולהשקות את השדה, והגיע גשם והשקה את השדה וכבר אין צורך בעבודת הפועלים, הפועלים הפסידו. כי היה עליהם להעלות זאת בדעתם. אבל אם עלה הנהר והשקה את השדה, הבעל הבית הפסיד ועליו לשלם להם כפועל בטל. משום שהפועלים לא יודעים את האופי של הנהר שהוא עולה לפעמים, ולכן הם לא לקחו זאת בחשבון.

ואמר רבא האי מאן ... ופסק נהרא: השוכר פועלים להשקות את השדה מהנהר, ובאמצע היום פסקו המים של הנהר. אם זה דבר שאינו מצוי, הפועלים הפסידו. אבל אם זה מצוי שהנהר מפסיק מידי פעם את מימיו, אם הפועלים מתגוררים באותה העיר, הם הפסידו כי הם יודעים שהם נכנסים לעבוד על הספק. אבל אם הם לא מתגוררים שם, הם לא יודעים מכך, והבעל הבית הפסיד ועליו לשלם להם.

ואמר רבא האי מאן ... ושלים עבידתא: השוכר פועלים ליום עבודה, ובאמצע היום הושלמה מלאכתם. אם יש לו לתת להם עבודה קלה יותר או אפילו עבודה כמו זו שעבדו, נותן להם. אבל אם יש לו רק עבודה קשה יותר, אינו יוכל להעביד אותם בה, ועליו לתת להם את שכר כל היום מושלם.

קושיא: אמאי וליתבי להו כפועל בטל: מדוע אם אין לו עבודה לתת להם, עליו לשלם להם שכר מושלם ולא רק כפועל בטל, והרי הם לא עושים מלאכה? **תירוץ:** **כי קאמר רבא:** מדובר בסבלים שבעיר מחוזא (עירו של רבא) שהם רגילים לסחוב משאות כל הזמן, ואם הם נחים חצי יום זה כבר מחליש אותם. וממילא הם לא מעדיפים לנוח חצי יום ולקבל פחות משכורת, אלא הם מעוניינים לעבוד כל היום.

*

אמר מר: הגמרא חוזרת לפרש את דברי הברייתא בעמוד הקודם.

למדנו בברייתא: שמין להם את מה שעשו, כיצד היה יפה ששה דינרים נותן להם סלע: בעל הבית סיכם עם פועלים שיעבדו אצלו בשדה ויקבלו 2 סלעים (= 8 דינרים). אם הפועלים חזרו בהם באמצע העבודה, שמין את החצי שנשאר. ואם המחיר של הפועלים התייקר, ולשכור פועלים לחצי הנשאר עולה 6 דינרים במקום 4 (= סלע), הם מקבלים סלע. למרות שעכשיו הבעל הבית יצטרך לשלם 6 דינרים על המשך העבודה, במקום 4. זו דעת רבנן. והגמרא מבארת -

קא סברי רבנן יד פועל על העליונה: כי הוא יכול לחזור בו אפילו באמצע היום (ולומדים זאת מהפסוק "כי לי בני ישראל עבדים" - ולא עבדים לעבדים). ולכן הוא מקבל בכל מקרה את הסכום שסוכם איתו.

למדנו בברייתא: או יגמרו מלאכתן ויטלו שני סלעים:

קושיא: פשיטא: שאם הם גומרים את מלאכתם הם מקבלים 2 סלעים כפי שסוכם איתם.

תירוץ: לא צריכא דאייקר: מדובר שלאחר שסיכם איתם בעל הבית על העבודה, התייקר מחיר הפועלים, והפועלים חזרו בהם וחיפשו עבודה אחרת. והלך בעל הבית ופייס אותם שיעבדו אצלו.

היה מקום לומר שהפועלים יכולים לטעון לבעל הבית 'כשהתפייסנו לחזור אליך היה זה על דעת שתתן לנו את המחיר החדש הגבוה יותר'. קמ"ל שבעל הבית אומר להם 'אני התכוונתי לשפר אתכם באכילה ושתייה'.

למדנו בברייתא: סלע נותן להם סלע: פועלים שחזרו בהם באמצע העבודה, ולשכור פועלים להמשך העבודה עולה סלע (כפי ששכרו את הראשונים), הפועלים הראשונים מקבלים סלע על החצי שעבדו.

קושיא: פשיטא: שהם מקבלים סלע, כי אין שום הבדל בין שכר העבודה שלהם, לשכר עבודה של פועלים אחרים שיבואו במקומם.

תירוץ: לא צריכא זל עבידתא: מדובר שכאשר בעל הבית שכר אותם המחיר שלהם היה זול, כגון על חצי עבודה סלע פחות זוז (= 3 זוז), אבל הם לא הסכימו לעבוד במחיר הזה, והוא הוסיף להם זוז דהיינו סלע (= 4 זוז). ולאחר מכן התייקר המחיר שלהם בחזרה לסלע.

היה מקום לומר מכיון שלרבנן 'יד פועל על העליונה' הם יכולים לטעון לו 'סיכמת לתת לנו זוז יותר מהמחיר, ואם כן עליך להוסיף לנו זוז נוסף על הסלע. כי עכשיו המחיר הוא סלע'. קמ"ל שהוא עונה להם 'הסכמתי להוסיף לכם זוז רק כאשר לא הייתם יכולים למצוא עבודה בסלע, ואז לא הסכמתם לעבוד במחיר כזה נמוך, ולכן הוספתי לכם כדי לשכנע אתכם לעבוד. אבל אם היה המצב כמו עכשיו שהמחיר שלכם הוא סלע, לא הייתי מסכים להוסיף לכם'.

למדנו בכרייתא: רבי דוסא אומר שמין להן את מה שעתידי להיעשות, היה יפה ששה דינרים נותן להם שקל: רבי דוסא חולק על רבנן וסובר שפועלים שחזרו בהם באמצע העבודה, אם יעלה לבעל הבית המשך העבודה 6 דינרים במקום 4, הם יפסידו את ההפרש ולכן הם יקבלו רק שקל (= 2 דינרים) במקום 4. והגמרא מבארת -

קסבר יד פועל על התחתונה: רבי דוסא סובר ש'יד פועל על התחתונה', ולכן הוא מפסיד ולא בעל הבית (שישלם בסופו של דבר רק 8 דינרים).

למדנו בכרייתא: או יגמרו מלאכתן ויטלו שני סלעים: כנ"ל.

קושיא: פשיטא: כנ"ל. **תירוץ:** לא צריכא זל עבידתא: מדובר שלאחר שסיכם עם הפועלים ירד המחיר שלהם, ובעל הבית חזר בו וחיפש פועלים אחרים. והלכו הפועלים ופייסו אותו שיחזיר אותם לעבודה.

היה מקום לומר שהוא יכול לטעון להם 'הסכמתי להחזיר אתכם על דעת המחיר החדש הזול יותר', קמ"ל שהם עונים לו 'התכוונו לשפר אותך בכך שנעבוד לך עבודה מעולה'.

למדנו בכרייתא: סלע נותן להם סלע:

קושיא: פשיטא: כנ"ל. תירוץ: א"ר הונא בריה דרב נתן: מדובר שכאשר בעל הבית שכר אותם המחיר שלהם היה יקר, כגון על חצי עבודה סלע ועוד זוז (= 5 זוז), אבל בעל הבית לא הסכים לשלם כזה מחיר, ולכן הם הורידו לו את המחיר לסלע (= 4 דינרים). ולאחר מכן ירד המחיר שלהם בחזרה לסלע.

היה מקום לומר, מכיון שלרבי דוסא י"ד פועל על התחונה' הוא יכול לטעון להם 'סיכמתם איתי על פחות זוז מהמחיר ואם כן אתן לכם סלע פחות זוז, כי עכשיו המחיר הוא סלע'. קמ"ל שהם עונים לו 'הסכמנו להוריד לך זוז רק כאשר לא היית יכול למצוא פועלים בסלע, ואז לא הסכמת לשכור במחיר כזה גבוה, ולכן הורדנו לך את המחיר כדי לשכנע אותך לשכור אותנו. אבל אם היה המצב כמו עכשיו שהמחיר שלנו הוא סלע, לא היינו מסכימים להוריד לך במחיר'.

אמר רב הלכה כר' דוסא: שיד פועל על התחונה.

קושיא: ומי אמר רב הכי? והאמר רב פועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום: והיינו שידו על העליונה!

ניסיון לתרץ: וכי תימא שאני ליה לרבי דוסא בין שכירות לקבלנות: אולי נאמר שרבי דוסא מחלק בין 'שכירות' (= שכר עבודה לפי שעה או לפי יום) ל'קבלנות' (= שכר עבודה על מוצר שלם או מלאכה שלימה). דהיינו בשכירות באמת סובר רבי דוסא שיד פועל על העליונה, בגלל ש"לי בני ישראל עבדים" - ולא עבדים לעבדים. ומה שאמר רבי דוסא שיד הפועל על התחנה זה בקבלנות, בגלל שאז הוא לא 'עבד' של המעסיק אלא הוא כאדם שמוכר מוצר, והוא עובד בשביל עצמו ולא בשביל אחרים.

דחייה: ומי שאני ליה? והתניא השוכר את הפועל וכו': ובאמצע היום שמע הפועל שקרוב משפחה שלו נפטר או שהוא נהיה חולה. אם הפועל הזה 'שכיר' או 'קבלן' בעל הבית נותן לו את שכר עבודתו על חצי היום באופן מושלם. כלומר בגלל שהוא אנוס לחזור בו באמצע העבודה, לא קונסים אותו שידו תהיה על התחונה.

מני? אילימא וכו': מבררת הגמרא, כמו איזו דעה סוברת הברייתא הזו?

אם כרבנן - לא יתכן, כי מדוע הברייתא מדברת דוקא במקרה של אנוס, והרי אפילו בלי אנוס סוברים רבנן שיד פועל על העליונה. אלא בהכרח שזו דעת רבי דוסא. ואם כן מוכח שלדעתו אין הבדל בין שכירות לקבלנות. כי אחרת מדוע מדברת

הברייתא על מקרה של אונס לגבי שכירות? והרי רבי דוסא סובר שבשכירות יכול לחזור בו אפילו בלי אונס!

דחיית הדחיה: א"ר נחמן בר יצחק בדבר האבוד ודברי הכל: באמת רבי דוסא מחלק בין שכירות לקבלנות. אבל כאן מדובר ב'דבר האבוד' שאם לא יעשה הפועל את עבודתו יפסיד בעל הבית, ולכן בזה לכו"ע רק באונס מותר לו לחזור, ובזה אין הבדל בין שכירות לקבלנות. אמנם בדבר שאינו אבוד, יש חילוק בין שכירות לקבלנות. בשכירות - לכו"ע יכול לחזור בו אפילו בלי אונס, אבל בקבלנות - לדעת רבי דוסא לא יכול לחזור בו ולדעת רבנן יכול לחזור בו.

קושיא על כך: תנן (במשנה שלנו) - כל המשנה ידו על התחתונה, וכל החוזר בו ידו על התחתונה: הגמרא מבארת. בשלמא 'כל המשנה ידו על התחתונה' בא ללמד אותנו שהלכה כרבי יהודה, שדבריו יבואו להלן (דף עח"ב).

אלא 'כל החוזר בו ידו על התחתונה' מה זה בא ללמד? אלא לכאורה על פועל שכיר שחוזר בו שידו על התחתונה, וכדעת רבי דוסא. (כי תחילת המשנה מדברת על 'האומנין' דהיינו העובדים 'בקבלנות', ובסוף אומרת המשנה ש'כל החוזר בו' כלומר גם העובד 'בשכירות' ידו על התחתונה). ואם כן מוכח שרבי דוסא לא מחלק בין שכירות לקבלנות!

תירוץ: אלא ר' דוסא: באמת רבי דוסא לא מחלק בין שכירות לקבלנות, ובשניהם הוא סובר שידו על התחתונה. אבל אין קושיא על רב. כי רב סובר כרבי דוסא רק בדבר אחד - דהיינו בקבלנות שידו על התחתונה, ועל כך אמר רב ש'הלכה כרבי דוסא'. אך חולק עליו בדבר אחד - דהיינו בשכירות, שבזה ידו על העליונה, ועל כך אמר רב ש'יד פועל על העליונה'.

תירוץ נוסף: איבעית אימא: באמת רבי דוסא כן מחלק בין שכירות לקבלנות, ואין קושיא על כך מהמשנה שלנו. כי מה שאמרה המשנה 'כל החוזר בו ידו על התחתונה' אין הכוונה לפועל ב'שכירות' שחוזר בו, כי הוא באמת ידו על העליונה. אלא הכוונה למוכר או קונה שחוזר בו מהעסקה, שידו על התחתונה. כדלהלן.

לכדתניא כל החוזר בו כיצד? הרי שמכר שדה לחבירו באלף זוז, ונתן לו (הקונה) מעות מהן מאתים זוז. בזמן שהמוכר חוזר בו - יד לוקח על העליונה. רצה אומר לו (למוכר) תן לי מעותי, או תן לי קרקע כנגד מעותי (ששילמתי לך). מהיכן מגביהו (מאיזה קרקע הוא מקבל?) מן העידיית.

ובזמן שלוקח חוזר בו – יז מוכר על העליונה. רצה אומר לו (לקונה) הילך מעותיך (בחזרה), רצה אומר (לקונה) הילך קרקע כנגד מעותיך (ששילמת). מהיכן מגביהו (מאיזו קרקע הוא מקבל?) מן הזיבורית.

רשב"ג אומר מלמדין אותן שלא יחזרו: כלומר מלמדים אותם לעשות פעולה כדי שלא יוכלו לחזור בהם. דהיינו המוכר כותב שטר לקונה 'אני פלוני בן פלוני מכרתני שדה פלונית לפלוני באלף זוז, ונתן לי מהם מאתים זוז, והריני נושה בו ח' מאות זוז'. מכיון שהמוכר כותב שהקונה חייב לו את הכסף, הוא הופך את שאר הכסף להלוואה. דהיינו הוא מכר את השדה לגמרי, וכאילו קיבל את כל הכסף ולאחר מכן הלווה אותו לקונה, ועכשיו הקונה חייב לשלם לו את ההלוואה. ולכן אפילו אם ישלם לו לאחר כמה שנים, המכירה לא מתבטלת.

עד כאן הברייתא.

אמר מר מהיכן מגביהו מן העידית: הגמרא חוזרת לבאר את דברי הברייתא. אם המוכר חוזר בו, הקונה יכול לבחור לקבל חלק מהקרקע ועל המוכר לשלם לו מהעידית. ולכאורה הכוונה מהעידית שבנכסי המוכר, דהיינו אם יש למוכר קרקע טובה יותר מהקרקע שמכר לו, עליו לתת לו חלק מהקרקע הטובה ביותר!

קושיא: ולא יהא אלא בעל חוב: אפילו אם נאמר שהקונה יש לו דין חמור של 'בעל חוב' (כלומר של 'מלוה', שאנו באים לקראתו כדי שלא ינעל את דלתו בפני הלווים ולא יסכים להלוותא את כספו בפעם אחרת), והרי בעל חוב גובה את חובו מבינונית ולא מעידית!

ועוד, הא ארעא דיהיב זוזי: ועוד קשה. הרי הקרקע שעליה הוא שילם מונחת לפנינו, ועליו לגבות ממנה!

תירוץ: א"ר נחמן בר יצחק מעידית שבה ומזיבורית שבה: הכוונה לחלק העידית שבקרקע שאותה הוא קנה. והיינו אם המוכר חוזר בו – הקונה מקבל מהעידית שבקרקע. ואם הקונה חוזר בו – הקונה מקבל מהזיבורית שבקרקע!

תירוץ נוסף: רב אחא בריה דרב איקא אמר: אפילו אם תאמר שכשהמוכר חוזר בו הקונה מקבל מהעידית שבנכסיו, אין קושיא. כי הקונה נחשב ל'ניזק', והניזק מקבל מהעידית. והטעם, כי סתם אדם שקונה קרקע גדולה ויקרה כזו אין לו כסף מזומן, והוא צריך למכור את המטלטלין והשדות הקטנות שיש לו, ומכיון שהוא דחוק

לכסף הוא מוכר אותם בזול. וכאשר המוכר חוזר בו, נמצא שהקונה ניזוק מכך שמכר את נכסיו בזול לחינם.

הגמרא ממשיכה לבאר את הברייתא: רשב"ג אומר מלמדין אותן וכו'.

קושיא: טעמא דכתב ליה הכי וכו': משמע שלדעת רשב"ג דוקא בגלל שהוא כתב בשטר שהוא הופך את הכסף להלוואה הדין כן, אבל אם לא כותב זאת הם יכולים לחזור בהם. אך קשה מדברי רשב"ג בברייתא דלהלן.

והתניא הנותן ערבון לחבירו: ה'ערבון' האמור כאן הכוונה לסכום כסף הניתן בתורת משכון של 'קנס'. הקונה נותן אותו למוכר ואומר לו שאם הוא יחזור בו יקבל המוכר את הערבון, והמוכר אומר לקונה שאם הוא יחזור בו הוא יתן לו פי שניים מהערבון (כלומר הוא יחזיר את הערבון שקיבל וגם ישלם סכום זהה לקונה). לדעת רבי יוסי נתקיימו התנאים שביניהם. כי רבי יוסי סובר 'אסמכתא קניא' כלומר הכטחה שמבטיח אדם לחבירו בגזמא שאם הוא לא יקיים את התנאי הוא יתן לו כך וכך, נקנית ומחייבת.

לדעת ר' יהודה הבטחת 'הערבון' וכן הבטחת 'ההכפלה' אם לא תקויים כל העיסקה, אינם מחייבות. אמנם הקנין חל כנגד הסכום ששילם הקונה בתורת הערבון, ואינם יכולים לחזור בהם מלקיים את המקח על הסכום הזה.

לדעת רשב"ג הוא מסכים עם דברי רבי יהודה בזמן שהקונה נתן את הסכום של 'הערבון' לא כתחילת התשלום, אלא הוא אמר למוכר 'ערבוני יקון' כלומר הערבון הזה יקנה את כל העיסקה, וזה לא יתכן. ולכן הוא קונה רק כנגד הערבון. אבל אם הוא נתן את הכסף כתחילת הפרעון, או אפילו בסתם, הוא קנה את כל העיסקה ועל הקונה לשלם את שאר הכסף בהמשך.

תירוץ: לא קשיא הא דקא עייל ונפיק אזוזי: במקרה שהמוכר נכנס ויוצא בבית הקונה כדי לקבל את הכסף, הקונה לא קנה את כל השדה, ושניהם יכולים לחזור בהם. והטעם, כי מתברר שכל הסיבה שהמוכר מכר את השדה בגלל שהוא היה זקוק לכסף, ואם הקונה לא משלם לו את הכסף נמצא שעל דעת כן הוא לא היה מוכר לו. ועל כך אמר רשב"ג שיכתוב לו בשטר את הנוסח הני"ל, שאז אפילו במקרה כזה כל השדה נקנית לו ואינם יכולים לחזור בהם.

אבל במקרה שהמוכר לא מחזר אחר הכסף, הקונה קונה את כל השדה ואינם יכולים לחזור בהם, גם בלי לכתוב את הנוסח הנ"ל בשטר. וכמו שאמר רבא 'האי מאן דזבין וכו'.

ואמר רבא האי מאן דאוזפיה: מי שהלווה לחבירו מאה זוז, וחבירו פורע לו את החוב זוז אחר זוז, זה נחשב ל'פרעון'. אמנם יש למלווה 'תרעומת' על הלווה, כי הוא אומר לו 'אתה גורם לי להפסיד את הכסף שמתבזבז לי'. [ודוקא אם הלווה פורע בתוך זמן ההלוואה, אבל כשהגיע זמן הפרעון יכול המלווה לתבוע ממנו שישלם לו את כל הסכום בבת אחת. רמ"א].

הוא גברא דזבין ליה חמרא: מעשה באדם שמכר חמור לחבירו, והקונה שילם את כל הסכום מלבד זוז אחד. והמוכר חיזר אחר הקונה שישלם לו את הזוז, והקונה לא משלם. ישב רב אשי ועיין בדבר. האם בכזה מקרה קנה את החמור או לא?

אמר ליה רב מרדכי ... זוזא כוזזי דמי: דין זוז אחד כמו זוזים הרבה, ואם כן הוא לא קנה.

אמר ליה רב אחא וכו': והרי רבא אמר שבמקרה כזה הוא כן קנה!

אמר ליה תתרגם שמעתין: תבאר את השמועה שלך שמדובר במוכר שדה גרועה. בכזה מקרה הסיבה שהוא מחזר אחר הכסף אינה בגלל שהוא דחוק לכסף, אלא בגלל שהוא מפחד שהקונה יחזור בו מהקנייה ולכן הוא רוצה מהר לקבל את כל הכסף.